

MÚZEUMTÖRTÉNET

ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs

ÚJ MÚZEUM A RÉGI FALAK KÖZÖTT ÚJ SZAKMAI PROFILOK KIALAKÍTÁSA A VASVÁRI HELYTÖRTÉNETI MÚZEUMBAN 1999–2009

A vasvári múzeum – egy kevés konkrét emlékekkel rendelkező II. világháború előtti kezdeményezés után – 1951-ben mint Járási Múzeum jött létre, részben az 1948–1951 között folytatott vasvári régészeti kutatások leletanyagának, részben pedig a jeles vasvári közéleti személyiség és régiséggyűjtő, Németh Antal gyűjteményének elhelyezésére. A múzeumot 1965-ben bekövetkezett haláláig Németh Antal vezette, majd munkáját Szakály János helyi történelemtanár vette át, már mint a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága tiszteletdíjas külső munkatársa. A múzeum kezdetben az egykori szolgabírói hivatalban működött, majd 1960-ban átköltözött az egykori kolostor épületébe, ahol az emeleti szinten – a szükséglakások között – egy helyiséget kapott. Ettől kezdve a múzeum sorsa szorosan összefonódott a kolostor sorsával.

1975-ben Szakály János kezdeményezésére az emeleti szint egyik szárnyát teljes egészében a múzeum rendelkezésére bocsátották, ahol új állandó kiállítás létesült és raktárakat is kialakítottak. A múzeum ekkor diplomás szakalkalmazott vezetőt kapott, s a továbbiakban mint „egyszemélyes” múzeum, a megyei igazgatóság tagintézményeként folytatta munkáját. A kezdeti sikerek után azonban az új intézmény elvesztette lendületét, a sorozatos személyi és anyagi konfliktusok során lassan leépült: a kiállítás lepusztult, a kiszolgáló helyiségek műszaki állapota leromlott, a gyűjtemények szétzilálódtak, minek következtében a múzeum vezetőjét a nyolcvanas évek végén elbocsátották. A múzeum újjászervezésének feladatát Gerse János, az 1988-ban megszűnt szombathelyi Forradalmi Múzeum igazgatója kapta meg, aki egészségi állapota miatt csak a kezdeti lépéseket tudta megtenni.¹

Hasonló sors jutott a kolostornak is. A hatvanas évek elején felújított épület 1985-re olyan állapotba került, hogy helyreállítása elodázhatatlannak tűnt. A munkála-

1. kép. A kolostor és művelődési ház a helyreállítások előtt
Abbildung 1. Kloster und Kulturhaus vor der Restaurierung

tok műemléki kutatással kezdődtek, amelyek szenzációs eredményt hoztak: a korábban középkori alapokon épült egyszerű barokk épületgyűttesről kiderült, hogy Magyarország legrégebbi, ma is álló kolduló rendi – azaz domonkos, ferences, ágostonos – kolostora (HARIS 1994.). A szenzációs felfedezést azonban nem követte felújítás, ugyanis a szocialista rendszer összeomlásával szertefoszlottak az épület kulturális centrummá alakításának tervei. Az épület lecsupaszított falakkal, lelakott állapotban, részben kiürítve érte meg a rendszerváltást – komoly feladatot tartogatva a leendő tulajdonos számára.

Magam 1991-ben – friss történelem-latin szakos diplomával – kerültem a vasvári múzeumba és 1992-ben vettem át a múzeum vezetését, a megyei múzeumigazgatótól a helytörténeti és néprajzi gyűjtemény rendezését és egy helytörténeti kiállítás előkészítését kapva feladatul. Munkához látva, az első helytörténeti kiállítás meg-

¹ A múzeum ötvenéves történetét és annak előzményeit 2001-ben időszaki kiállításon mutattuk be: *50 éves a Vasvári Múzeum – dokumentumok a múzeum életéből*. 2001. szeptember 30. – október 31.

rendezése után (1992: „*Vasvár anno...*”) hamarosan megfogalmazódott bennem az a gondolat, hogy a múzeum és az értékes műemléképület jövőjét csak együtt lehet rendezni, azaz az épület rangjához illő kiállítás(oka)t kell létrehozni, ami talán felhívhatja a figyelmet magára az épületre is.

Az első alkalom a honfoglalás millecenáriumának évében, 1996-ban kínálkozott, amikor Kiss Gáborral, a szombathelyi Savaria Múzeum régészével közösen Vasváron rendeztük meg a „*Vas megye honfoglalás- és kora Árpád-kori sír és kincsleletei*” c. régészeti kiállítást (ez volt annak idején az egyetlen, szorosan az évfordulóhoz kapcsolódó szakmai program a megyében!). Ekkor kezdett körvonalazódni az az elképzelés, hogy Vas megye középkori történetét a megye történelmi központjában, Vasváron kellene bemutatni. Ugyancsak formálódott már ekkor a múzeum másik profilja, az egyháztörténet is, ezekben az években nyílt egy kisebb kamaratérlet, amelyben a domonkos rend története is helyet kapott (1994: *Vasvár egyháztörténeti emlékei*). A kilencvenes évek második felében azonban ilyen nagyszabású tervek megvalósításához se helyi, se országos szinten nem volt megfelelő légkör, így magam az egyetemre való visszatérés mellett döntöttem, és 1995–1998 között mint ösztöndíjas PhD-hallgató a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen tevékenykedtem (innen láttam el – előbb tiszteletdíjasként, majd társadalmi munkában – a múzeummal kapcsolatos szakmai feladatokat).² 1999-ben azonban már kész tervekkel tértem vissza, melyek megvalósításához ideális háttérrel biztosított a Magyar Millennium körvonalazódó ünnepeksorozata (ZÁGORHIDI CZIGÁNY 1999.).

A kedvező légkörhöz nagyban hozzájárult a domonkos renddel kialakult jó kapcsolat: Debrecenben megismerkedtem a Szent László-plébánián tevékenykedő domonkos közösséggel, köztük a lengyel származású Wysocki Ireneusz történész-levéltáros atyával, majd pedig felelevenítettem diákkori kapcsolatomat az 1996-ban tartományfőnökként Krakóból Budapestre helyezett dr. Pucilowski József, ugyancsak történész végzettségű atyával. Mindketten messzemenően támogatták a vasvári kolostorral kapcsolatos elképzeléseimet, ami nemcsak a múzeum szakmai terveit érintette, hanem az épület tu-

lajdonjogának rendezését is. Ugyancsak nagyban hozzájárult elképzeléseink megvalósításához, hogy Németh Zsolt, akit 1998-ban választottak meg országgyűlési képviselővé, majd Vasvár város polgármesterévé, már a kezdetektől terveink mellé állt, és nem csak helyi szinten, hanem országos viszonylatban is tudott erőforrásokat mozgósítani az ügy érdekében. A város és a rend vezetése között kialakult jó kapcsolat aztán hosszú távra garantálta a kezdeményezés sikerét. Így már 1999 elején elkészültek a szakmai programokkal kapcsolatos beadványok a Millenniumi Kormánybiztosi Hivatalhoz, az év folyamán pedig – nagyrészt a domonkos rend állami műemléki támogatásának terhére – elkezdődött a kolostor főtéri homlokzatának felújítása, ezzel együtt a múzeum új főtéri bejáratának kialakítása (korábban a múzeumot egy eléggé méltatlan oldalbejáraton keresztül lehetett megközelíteni). A város 2000-ben lezajlott főtér-átalakítási programjának már egyik kiemelt célja volt, hogy „teret biztosítson” az értékes műemlékegyüttesnek.

A millenniumi esztendő elejére elkészült a kolostor végleges hasznosítási koncepciója (ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2000.), melynek fő célkitűzései a következők voltak:

- a kolostorépület építészeti rehabilitációja (a művelődési ház és a kolostor szétválasztása, a déli szárny emeletréépítésének visszabontása) és a további kutatások
- az épület tervezett funkcióinak elkülönítése, kiemelten a múzeumi szint kialakítása
- a fenntarthatóság feltételeinek megteremtése

A kolostorépület hasznosítási terve elfogadást nyert mind a város mind pedig a domonkos rend részéről, és hamarosan meg is indultak a felújítások, melyek viszonylag rövid idő alatt jelentős sikereket hoztak. 2000 és 2007 között elkészült előbb a teljes múzeumi szint belső felújítása, majd pedig a kolostor és a művelődési ház szétválasztása, a déli szárny második emeletének visszabontása és a külső homlokzatok felújítása. A felújítások jelenleg is folynak, most a kolostorudvar kialakítása és a templom homlokzatainak megújítása van soron.

Mindebből számunkra az a legfontosabb, hogy ez a sikeres rehabilitációs és hasznosítási folyamat a múzeumból indult el, egy alapjában kulturális jellegű kezdeményezés révén a város nemcsak egy új múzeummal, egy látványos műemlékkel, hanem többek között egy

² Kutatási témám eredetileg Vasvár középkori története volt, de mivel tanulmányaimat sem a múzeumigazgatóság, sem a városi önkormányzat nem tudta támogatni, egzisztenciális okokból végül is Szombathely középkori története készült el, amely meg is jelent az új Szombathely-monográfia részeként (Kiss-Tóth-Zágorhidi Czigány 1999. 132–221.)

2. kép. A helyreállított kolostorépület

Abbildung 2. Das restaurierte Klostergebäude

korszerű művelődési központtal is gyarapodott. Az épületegyüttes egészére – az új művelődési központot is beleértve – az elmúlt tíz évben közel egy milliárd forintot fordítottak, ebből közvetve és közvetlenül múzeumi célokra mintegy 100 milliót, nagyrészt természetesen európai uniós forrásokból. Az önkormányzat ez irányú erőfeszítéseit előbb a Múzeumpártoló Önkormányzat (2002), majd a Kultúra Magyar Városa (2006) címmel ismerte el a kulturális kormányzat (ez utóbbi cím elnyerésében természetesen a város egyéb kulturális intézményei is jelentős szerepet játszottak). A kezdeményezés jelentőségét mutatja továbbá az is, hogy magam is több alkalommal számolhattam be a fejlesztési koncepcióról és annak eredményeiről műemléki, urbanisztikai és muzeológiai fórumokon.³

Ami most már a szorosabb értelemben vett múzeumi fejlesztéseket és az új profilok kialakítását illeti, ott vissza kell kanyarodnunk a hasznosítási tervhez. Ennek egyik alaptétele volt, hogy „a kolostor egy jelentős része kiállítóhelyként fog működni, lehetővé téve, hogy az épület legértékesebb részei a látogatók számára nyitva álljanak.” Ez az épületrész a kolostor déli és nyugati szárnyának teljes emeleti szintjét jelentette, ami összesen 12 helyiséget és két tágas folyosót foglal magában (több mint 500 négyzetméter!). Ezt az alapterületet természetesen nem lehetett megtölteni a múzeum szerény helytörténeti és néprajzi anyagával, de a koncepció lényege eleve az volt, hogy az épület jellegéhez és műemléki értékéhez illő kiállítások készüljenek. A 90-es évek kezdeményezései után nyilvánvaló volt, hogy ezeknek a kiállí-

3 Műemlékes fórumok: Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. Noszvaj, 2007. június 28. – július 4. A vasvári domonkos kolostor helyreállítása és hasznosítása.; Savaria Urbanisztikai Nyári Egyetem XL. Évfolyam. Szombathely, 2007. július 29. – augusztus 4.: Kolostor, múzeum, látogatóközpont? – A vasvári domonkos kolostor; XXIV. Országos Műemléki Konferencia. Komárom-Komarno, 2007. augusztus 26. – augusztus 28.: A vasvári domonkos kolostor hasznosítása. (Ez utóbbi beszámoló eredményeként a következő, 2009. évi, Szombathelyen megrendezett Országos Műemléki Konferencia szakmai tanulmányutainak programjába is bevette a vasvári múzeumot és kolostort.) Múzeumi fórum: A szentendrei Múzeumi Oktatási és Képzési Központ „Múzeumi vezetői ismeretek” képzésének keretében a „Forrásteremtés” témakörben 2008-ban és 2009-ben mutattam be esettanulmányt: A vasvári domonkos kolostor és múzeum. Hasznosítási terv – forrásteremtés – fenntartás.

3. kép. A múzeum folyosója 1999 előtt
Abbildung 3. Flur des Museums vor 1999

tásoknak a középkori megyetörténetről és a domonkos rend múltjáról kell szólnia. Ezek a kiállítások nem statikus állandó kiállításnak készültek, hanem kiindulási pontok voltak, amelyek az elmúlt években folyamatosan bővültek, körülöttük szakmai rendezvények, tudományos programok, sőt a domonkos kiállítás mellett egy új egyházi gyűjtemény (könyvtárral, levéltárral és muzeális anyaggal) jött létre. Az alábbiakban ennek a két profilnak a kialakulását és tíz éves fejlődését mutatom be.

A megyetörténeti kiállítás koncepcióját Kiss Gábor kollégámmal dolgoztuk ki, aki előbb időszakosan tevékenykedett Vasváron, majd 2002-től állandó munkatárs lett (ezzel megszűnt a múzeum „egyszemélyes” jellege). Közös munkánk alapját nemcsak az 1996-os milicentáriumi kiállítás képezte, hanem az új Szombathely-monográfia, amely többek között a megyetörténet korai szakaszának szempontjából is fontos problémafelvetéseket tartalmaz (KISS-TÓTH-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 1999. 100–29). Közös munkánk folytatódott az ún. *Honfoglaló korpusz* Vas megyei kötetének összeállításánál, ahol számos kutatóval együtt közreműködhettem a megyetörténet szempontjából alapvető mű elkészítésében (Kiss 2000.).

A megyetörténeti kiállítás tervezésénél egy alapvető problémával kellett szembesülnünk: kutatás hiányában szinte alig van olyan látványos tárgyi anyag, amelyből egy áttekinthető kiállítást meg lehetne rendezni. Részen ebből kiindulva, részen pedig múzeumpedagógiai megfontolásból arra jutottunk, hogy műtárgymásolatokból, rekonstrukciókból és különféle látványelemekből

olyan kiállítást rendezünk, amely elsősorban a fiataloknak szól, de képes megfogni az érdeklődő felnőtteket is. Így született meg a „*Kapuk a múltba – Képek Vas vármegye középkorából*” című kiállítás.

A kiállítás címe Vas megye történelmi címerére utal, amely bástyát vagy kaputornyot ábrázol, a megyét mint az ország nyugati kapuját megjelenítve. A kiállítás három tematikai egységre oszlik, mindegyiket egy-egy újabb kapuszimbólum jeleníti meg: A *Gyepűkapu* a határvédelemről szól, a kiállító teremben ennek két korszaka elevenedik meg a Vasvári sánc és egy kővár lakótornyának nagy méretű makettjével, bemutatva a két korszakhoz tartozó fegyverzetet, és egy kövezett úttal és némi régészeti leletanyaggal felidézve a római kori hagyatékot. A *Városkapu* a mindennapi életre és a települések világára utal, egy középkori lakóteret megelevenítve, a szabadtűz körül az egyszerűbb emberek, a baldachinos ágy körül pedig a tehetősebbek használati tárgyait bemutatva. A *Templomkapu* című egység az egyház és a művelődés témakörét járja körül, egyik termében egy stilizált templomtérben kaptak elhelyezést az egyházművészet emlékei a padlóteglától az oltárfelszerelésig, a másik teremben pedig a nagy méretű, látványosabb emlékek (sírkövek, szárnyas oltárok) másolatai találhatóak.

A kiállítás 2000. szeptember 9-én nyílt meg a Vasváron megrendezett millenniumi megyenap keretében. A megnyitóra a kiállítás fő elemei készültek el, az elmúlt tíz évben a kiállítás folyamatosan épült tovább: újabb és újabb pályázatok keretében előbb fegyvermásolatok, majd egy egész gótikus páncélzat, berendezési tárgyak és történeti térképek másolatai készültek.⁴ Külső támogatást is kaptunk a kiállításfejlesztéshez: 2006-ban Tóth-Dorn Angéla, Németországban élő textilművész egy teljes középkori fiú- és leányruházatot készített el a múzeum számára. Kiss Gábor a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Medievisztika Tanszékének diákjaival (akik évközben gyakorlati foglalkozásokon vettek részt a múzeumban) 2007-ben kezdte el a kiállítás kápolnájának kifestését középkori minták alapján (korábban a Vas megyei freskótöredékek 19. századi akvarellmásolatainak

4 A kiállítás fejlesztésére felhasznált pályázati források: Közös múltunk a középkori Vas vármegyében. Phare CBC (2004, Pályázó: Vasi Múzeumbarát Egylet), Közös múltunk a középkori Vas vármegyében II. Phare CBC (2005–2006, Pályázó: Vasvári Domonkos Kolostor Alapítvány), Katonák útja. Interreg IIIA (2006, Pályázó: Vasvár Város Önkormányzata), Katonák útja II. Interreg IIIA (2007, Pályázó: Vasvár Város Önkormányzata).

4. kép. A Domonkos Rendtörténeti

Gyűjtemény folyosója

Abbildung 4. Flur der Sammlung der Dominikanischen Ordensgeschichte

falra applikált reprodukcióival próbáltunk utalni a festésre). A munkát 2008-ban a szombathelyi főiskola rajz szakos diákjai folytatták nyári művésztabor keretében Tóth Csaba művésztanár vezetésével, jelenleg pedig Lökkös József, a megyei múzeum munkatársa Szili Hanna közreműködésével a korábban vázlatosan megfestett nagy felületek részletes kidolgozásán munkálkodik.

A kiállítás megtervezésénél alapvető cél volt a múzeumpedagógiai szempontok figyelembevétele. Az elmúlt tíz évben az volt a megfigyelésünk, hogy a kézbevehető fegyvereket, a felpróbálható ruhákat vagy a megtapintható templomi felszereléseket egyaránt örömmel próbálgatják az óvodások, általános iskolások, középiskolások és egyetemisták, sőt még a játékosabb kedvű felnőttek is. Folyamatosan bővült az évek során a kiállításához kapcsolódó múzeumpedagógiai és ismeretterjesztő anyagok sora: 2004-ben háromnyelvű, magyar-német-szlovén (a történeti megye kiterjedését követve) kiadvány készült, amely röviden összefoglalja a megye középkori történetét, a kiállítás tematikai egységeihez igazodva (KISS-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2004.). Ez a kiadvány, amely a megye valamennyi általános iskolájába eljutott, a mai napig része az általános iskolások történelmi tanulmányi versenyének. 2006-ban ismeretterjesztő kiadványsorozatot indítottunk *Chronica Comitatus Castri Ferrei* címmel, amelyet gyűjtőfüzet formában terveztünk meg (KISS-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2006a). A kiadványsorozat ugyancsak több nyelvű, itt azonban a témától függően az adott lapok jelenhetnek meg német vagy

5. kép. A megyetörténeti kiállítás egyházművészeti része

Abbildung 5. Sakralkünstlerischer Teil der Komitathistorischen Ausstellung

szlovén nyelven is (de fontos a latin mint egykori közvetítő nyelv szerepe is, így a térképek és rajzok feliratai latinul készültek, természetesen több nyelvű feloldással). Az első tíz szám, amely Kőszeg és környékét érintette, magyar és német nyelven is elkészült, a következő tíz szám, amelyek elsősorban Szombathely történetét érintenék, egyelőre forrás hiányában nem jelenhetett meg, de a 21–24. számok, amelyek részben a Muravidékre vonatkoznak, magyar és szlovén nyelven is elkészültek 2007–2008-ban (KISS 2007a, KISS 2007b, KISS 2007c, ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2008a).

A kiállítás és a két kiadvány anyagának feldolgozására foglalkoztató füzet és hozzá kapcsolódó tanári segédlet is készült. A kifestőkönyv-szerű kiadvány úgy készült, hogy megfelelő tanári instruálással a kisiskolástól a középiskolás korig adhatók megfelelő szintű feladatok a diákoknak. A kiállítás múzeumpedagógiai feldolgozásának legkomplexebb változata a kulturális minisztérium és

a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozatának 2005. évi „Iskola és múzeum” pályázatára készült el, programunkkal az országos versenyen jó helyezést értünk el, a pályázati anyag megjelent a Múzeumok Mindenkinek Program kiadványsorozatában (Kiss-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2006b). A kiállítás, a domonkos gyűjtemény és a kolostorépület adottságait felhasználva valósult meg 2009-ben egy másik múzeumpedagógiai program,

domonkos rend történetét, a középkori egyházi- és művelődési viszonyokat, ízelítőt kaptak a lovagi és paraszti életmódból, továbbá egy tanulmányi kiránduláson vehettek részt.⁵

A kiállítási terveknek már kezdetek óta része volt az ún. „Tudós szobája”, az a kutatószoba, ahol az érdeklődő látogató a kiállítás tudományos háttéranyagával ismerkedhet. A kezdet kezdetén ez a szoba csak jelzésszerűen

6. kép. A Török Richárd- emlékkiállítás

Abbildung 6. Die Richárd Török Gedenkausstellung

amely a Franciaországban népszerű „kulturális örökség iskolája”-típusú oktatási formát modellezte a helyi viszonyok között. A magyarországi erdei iskolákhoz hasonló, de a kulturális örökség megismerésére irányuló képzési formát Vasváron az tette lehetővé, hogy a kolostorépületben a múzeum mellett egy zarándok- és ifjúsági szálló is működik, így a diákok az épületbe beköltözve, több napos képzés keretében ismerkedhetnek meg annak művelődéstörténeti háttérével. A „Kolostori iskola – a kulturális örökség iskolája a vasvári múzeumban” című program során a diákok megismerhették az épület és a

jelent meg a kiállításban, egy klasszikus módon berendezett dolgozószoba formájában, ahol különféle elemek (pl. egy arckonstruktív sorozat) utaltak az egyes tudományágakra. Több pályázati program során 2005–2008 között sikerült kialakítani azt a kutatószobát, ahol 8 kutató elhelyezését és nagyobb mennyiségű könyv és dokumentációs anyag tárolását lehet biztosítani. A szoba kialakítása akkor vált teljessé, amikor Herényi István helytörténész és családtörténet-kutató itt helyezte letétbe gazdag könyvtárát. Az idős kutató elsősorban Vas megye és a Nyugat-Dunántúl középkori történetét kutatta

⁵ A program a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum „Múzeumok mindenkinek” c. TÁMOP 3.2.8/A-2008-0002. sz. programjának mintaprojektjeként valósult meg, a győrvári Béri Balogh Ádám Általános Iskola diákjainak részvételével.

évtizedeken keresztül, így a könyvtár gyűjtőköre jól egybevághat a kiállítás profiljával. A könyvtár megnyitására Herényi István 90. születésnapja alkalmából 2008. június 7-én került sor. Anyaga folyamatosan bővül újabb beszerzésekkel, és módszeresen gyűjtött cikk-, tanulmány-, kézirat- és adattári másolatokkal, a végső cél az, hogy mindaz az ismeretanyag elérhető legyen itt, amely a történeti Vas vármegye középkorának megismeréséhez szükséges. A kutatószoba felszereltsége is folyamatosan bővül, 2009-ben a vasvári Dr. Bendeffy László Városi Könyvtárral és több vidéki könyvtárral közösen pályázati könyvtárfejlesztési támogatást nyertünk el, melynek révén informatikai eszközök és internetes elérést is lehetővé tevő nyilvántartási program kerül a könyvtárba; a pályázat következő fordulója remélhetően a könyv- és dokumentumanyag feldolgozását is támogatni fogja.

Közvetve a könyvtár fejlesztését és általában a múzeum oktatási és képzési lehetőségeit szolgálják a kolostorépület déli szárnyán, a visszabontott emeletráépítés helyén kialakított új tetőtér hasznosítására indított kezdeményezések. Ezzel a térrel az eredeti hasznosítási terv nem számolt, rendkívüli adottságaival csak akkor szembesültünk, amikor kiderült, hogy a visszabontás után – statikai okokból – egy nagyon szilárd födémmel erősítik meg az épületszárnyat. A tetőtér ezzel az adottsággal már eleve kínálta magát a raktári célú hasznosításra. A visszabontás óta, 2005-től több pályázati programmal sikerült előbb szigetelni és burkolni, majd három egységre osztani a tetőteret: előbb egy időszak kiállítótér, majd a domonkos gyűjtemény raktára készült el. 2009-ben a „Múzeum a tetőponton” című TIOP-pályázat keretében olyan programot tudtunk megfogalmazni, amely révén az egész tetőteret az oktatás és képzés céljaira lehet majd hasznosítani, a kiállítótérből egy több funkciós, kiállító, oktató- és foglalkoztató tér lesz, a hozzá kapcsolódó raktárban a domonkos gyűjtemény könyvtára és levéltára kap helyet, a harmadik egységben pedig a múzeum eredeti helytörténeti gyűjteménye nyer bemutatást látványraktár formájában. Az oktató tér és a hozzá közvetlenül kapcsolódó könyvtári és levéltári raktárak, valamint az ugyancsak közvetlenül elérhető múzeumi tanulmányi raktár rendkívüli lehetőséget kínálnak az oktatás terén.⁶

Itt kell szólnunk egy, a múzeum fejlesztéséhez szervesen nem kapcsolódó eredményről is. A kolostorépület dé-

li szárnyának visszabontása révén sikerült a múzeumhoz kapcsolni az épületegyüttes délnyugati sarkán álló ún. Sárkány-torony második emeleti szintjét (a tetőtér egyrészt ebből az irányból, másrészt az épületszárny másik oldalán, egy újonnan megnyitott barokk padlásfeljárón keresztül vált megközelíthetővé). A torony legfelső szintjével eredetileg mint időszaki kiállító térrel számoltunk, de később felvetődött, hogy ebben a különleges hangulatú térben (az egy helyiségből álló szint boltozatai egy középpillérből nyílnak szét, falait lőréses tagolják) lehetne bemutatni a vasvári káptalan történetét. A torony felújítása idején, 2005-ben kapott azonban a város egy rendkívül értékes adományt: a fiatalon elhunyt szobrászművész, Török Richárd (1954–1993) hagyatékát (WEHNER 1998.) családja Vasvár városának adományozta. A nagy méretű gipsz- és bronzszobrokból, kisebb portrékból és számos kisplasztikából álló gyűjtemény elhelyezésére akkor egyedül ez a toronyszoba és a hozzá kapcsolódó tetőtéri előtér kínálkozott lehetőségként. Az Angyal Mária művészettörténész rendezésében 2006. október 14-én megnyitott kiállítás számos látogatót megfogott különös érzékenységgel megformált szobraival és hangulatos belső terével, de a család újabb adományai révén folyamatosan gyarapodó gyűjtemény számára lassan szűk lesz a tér. Ma már látható, hogy az emlékkiállítás számára csak egy önálló – szabadtéri kiállítási lehetőséggel is rendelkező – épület biztosíthat hosszú távon elhelyezést. A toronyszoba felszabadulásával – esetleg a nyugati szárny tetőterének beépítésével – jelentősen javulhatnak a múzeum időszaki- és tematikus kiállításainak lehetőségei.

A megyetörténeti kiállítás megtervezése, felépítése és folyamatos bővítése mögött természetesen mindvégig az a gondolat állt, hogy ráirányítsuk a figyelmet Vas vármegye feldolgozásra váró középkori történetére: a kiállítóhely mellett gyakorlatilag egy kutatóhelyet is építettünk! Ebbe az irányba mutattak szakmai kapcsolataink is. Az MTA Történettudományi Intézetének Középkori Osztályával még Engel Pál – mint Szombathely-kötetünk szerkesztője – révén vettük fel a kapcsolatot, és jutottunk ahhoz a lehetőséghez, hogy Györffy György hagyatékát megkapva hozzáfogjunk Vas vármegye Árpád-kori történeti földrajzának feldolgozásához. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Medievalisztika Tanszékéhez személyes

⁶ A program a Múzeumok iskolabarát fejlesztésének és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése című TIOP 1.2.2-08/1. sz. pályázat keretében valósul meg. A múzeum oktatási-képzési célú fejlesztéseiről részletesen ld. ZÁGORHIDI 2009.

kapcsolatok fűztek bennünket, így vált hosszú évek oktató munkája során a vasvári múzeum a tanszék gyakorló terepévé: a diákok itt kötetlen formában, gyakorlati foglalkozások keretében ismerkedhetnek a történeti földrajz, a topográfia és a régészet módszertanával. Ennek hosszú távú célja, hogy olyan diákokat neveljünk, akik bekapcsolódhatnak majd Vas vármegye történeti földrajzának feldolgozásába.⁷ A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvi Tanszékével még PhD-tanulmányaim idejére nyúlnak vissza kapcsolataink, amikor áthallgattam a névtanos kollégák helynévtörténeti óráira. A kezdetek óta résztvevői vagyunk a tanszék által szervezett Helynévtörténeti szemináriumoknak, sőt a legutóbbi alkalmat, amelyen három egyetemről több mint harminc oktató vett részt, Vasváron szerveztük meg (IV. Helynévtörténeti szeminárium. Vasvár, 2009. június 2–5.). A tanszéken belül elsősorban a Magyar Névtan Munkájához kapcsolódunk, melynek célja az Árpád-kor (nyelvtörténeti szempontból: korai ómagyar kor) helynévanyagának közzététele és feldolgozása. Ez a munka elsősorban a Györfly György-féle történeti földrajz kötetein alapszik, Vas megye esetében az lenne a célunk, hogy a történeti földrajz és a névtani feldolgozás párhuzamosan készüljön, ezzel is segítve a korai megyetörténet feltárását.

A Vas megye történetének feltárásával kapcsolatos lehetőségeket és célokat több fórumon is megfogalmaztuk (Szombathelyi Tudományos Társaság, MTA Vas Megyei Tudományos Testülete), és számos támogatói nyilatkozattal együtt végül Vas Megye Közgyűlése elé terjesztettük. A megyei közgyűlés Közművelődési és Ifjúsági Bizottsága még 2001-ben megtárgyalta az előterjesztést, és támogatásra javasolta a megyetörténeti kutatási programot, amelyet a közgyűlés jóvá is hagyott, és

2002 óta rendszeres anyagi támogatást is biztosít erre a célra.⁸ Az elmúlt években a kutatás eltérő intenzitással ugyan (elsősorban az aktuális pályázati és beruházási programoktól függően), de folyamatosan haladt előre. Időközben a különböző pályázati programok révén fórumot is sikerült teremteni arra, hogy a kutatási program eredményeiről beszámoljunk, sőt 2004-ben egy jelentősebb megyetörténeti konferenciát is meg tudtunk szervezni Vasváron.⁹ A kutatás eredményei – a munka jellegéből adódóan – elsősorban topográfiai jellegűek, amelyek azonban gyakran hoztak mind tartalmi, mind módszertani szempontból a megyetörténet határain túlmutató eredményeket.¹⁰ A múzeumfejlesztés infrastrukturális szakaszának lezárultával van remény arra, hogy néhány éves intenzív kutatás után elkészülhet a megyetörténet első – az államalapítástól a tatárjárásig terjedő – szakaszának feldolgozása.

A domonkos rendtörténet mint új profil kialakítása, ha lehet mondani, még a megyetörténetnél is kevesebb alpra és előzményre építhetett Vasváron. Itt kell megjegyezni, hogy a vasvári búcsújárás története hasonló súllyal jelent meg az új profilok kialakításánál, ennek azonban nem voltak meg a személyi feltételei, ehhez ugyanis legalább egy néprajzos kollégára is szükség lett volna. Ennek ellenére történtek lépések a búcsújárás történetének feldolgozására is. Még 1996-ban készült egy kis összeállítás a búcsújárásról, amelynek néhány évvel később egy újabb kiadása is elkészült (ZÁGORHIDI CZIGÁNY 1996.). Folyamatosan gyűjtöttem az adatokat a vasvári búcsú történetéhez, amelyekről szakmai és ismeretterjesztő fórumokon egyaránt beszámoltam.¹¹ A helytörténeti gyűjteményen belül külön gyűjteményi

7 Az első ez irányú eredmény Kiss Borbála szakdolgozata (2008), aki Ikervár középkori történetét dolgozta fel, doktori kutatási témájának pedig a Gyöngyösmenye középkori településtörténetét választotta.

8 A Vas Megyei Közgyűlés Közművelődési és Ifjúsági Bizottsága 2001. november 19-i ülésén tárgyalta az előterjesztést, és 75/2001. (X.19.) sz. határozatában döntött annak támogatásáról.

9 Közös múltunk Vas vármegyében. Regionális konferencia. Vasvár, 2004. szeptember 9–10. A konferencia előadói voltak: az MTA Történettudományi Intézetéből: Csukovits Enikő, Nógrády Árpád, Zsoldos Attila; az Eötvös Loránd Tudományegyetemről: Solymosi László; a Pázmány Péter Katolikus Egyetemről: Szovák Kornél; a Magyar Országos Levéltárból: C. Tóth Norbert; a Kőszegi Levéltárból: Bariska István; a Vas Megyei Múzeumok Igazgatóságától: P. Hajmási Erika, Pap Ildikó, Kiss Gábor, Zágorhidi Czigány Balázs. A konferencia anyagának megjelentetésére sajnos nem volt lehetőség.

10 Tartalmi szempontból kiemelhető a még 1999-ben közzé tett sorokpolányi eredményeinken (KISS-KUSTÁR-ZÁGORHIDI 1999.) alapuló Szent Vencel-tanulmányunk (KISS-ZÁGORHIDI 2008.), illetve a kérdés helynévtörténeti vonatkozásai: Kiss Gábor – Zágorhidi Czigány Balázs: A szláv helynevek történeti rétegei Vas vármegyében. III. Helynévtörténeti szeminárium, Síkfőkút 2008. május 29–31. (Az előadás anyaga egyelőre nem jelent meg). Módszertani szempontból kiemelhető a történeti földrajzi kutatásainkhoz mintaterületnek kijelölt Sárvíz-medence (Vasvár keleti határa) komplex feldolgozása. Ennek névtani vonatkozású eredményeihez ld.: KISS-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2006c; régészeti szempontból: Kiss Gábor – Zágorhidi Czigány Balázs: Egy mikrorégió történeti-régészeti topográfiája. Vasvár keleti határa az Árpád-korban. „Sötét idők falvai” c. településtörténeti konferencia. Déri Múzeum. Debrecen, 2006. február 13–16.; történeti szempontú feldolgozása folyamatban.

11 Zágorhidi Czigány Balázs: Történeti adatok a Vasvár-szentkúti búcsújárásról. Népi vallásosság a Kárpát-medencében. VII. Konferencia. Sepsiszentgyörgy, 2005. szeptember 19–23. Zágorhidi Czigány Balázs: A Szentkút legendái 1–6. ismeretterjesztő cikksorozat a Vasvári Újság 2006. évfolyamában.

7. kép. A rendtörténeti gyűjtemény műemlékkönyvtára

Abbildung 7. Die Denkmallbibliothek der Ordensgeschichtlichen Sammlung

csoport jött létre, amely az egyházi emlékek között kiemelten kezeli a búcsújárás tárgyi anyagát, a segédgyűjtemények között ma már leggazdagabbnak mondható a búcsújáráshoz kapcsolódó képeslapok és szentképek anyaga. Ebből a gyűjteményből időszaki kiállítás is nyílt (*A vasvári csodálatos Szentkút. A vasvári búcsújárás emlékei*. 2005. szeptember 16. – október 31.), amely elsőként tárta a nagyközönség elé ezt a különleges értékű helytörténeti anyagot.

Hasonló súllyal merülhetett volna fel az 1664. évi vasvári béke általában a békekötések témaköre, ez azonban ugyancsak más jellegű szakmai háttérrel igényelt volna. Bekapcsolódott azonban a város a szombat-helyi főiskola francia tanszékének vezetője, dr. Tóth Ferenc részéről indított kezdeményezésbe, amely nemzetközi konferencia keretében igyekezett felhívni a figyelmet a szentgotthárdi csata és a vasvári béke hadtörté-

neti és politikatörténeti jelentőségére. Előbb 2002-ben, majd 2004-ben is sikerült egy rangos konferenciát létrehozni kettős helyszínnel, Vasváron és Szentgotthárdon. A konferenciáknak – túl azon, hogy az első konferencia anyaga nyomtatásban is megjelent (TÓTH-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2004.) – maradandó eredményei is születtek, Vasvár hosszú távú fejlesztési tervében helyet kapott az az elképzelés, hogy a békekötésnek emlékhelye legyen a városban.¹²

A domonkos rendtörténet mellett szólt elsősorban maga az épület, hisz a vasvári kolostor a legrégebbi, ma is álló domonkos rendház Magyarországon, s mint ilyen a rend hazai jelenlétének folyamatosságát szimbolizálja. Elsősorban erre a momentumra apellálva bízattuk a domonkos rendet, hogy legalább részben igényelje vissza az épületet, s ha más domonkos jelenlétre nincs is lehetőség Vasváron, a rend történeti gyűjteményével legyen itt képviseltetve.

12 Az ún. Tretter- vagy Békeház hasznosítási tervében szerepel egy kiállítóhely kialakítása is, amely a szentgotthárdi csatának és a vasvári békének állítana emléket.

Az értékes műemlék épületet leendő gyűjteményével együtt tehát leginkább egy történelmi emlékhelynek, pontosabban az „emlékezés helyének” szántuk, amely a kulturális javak megőrzése mellett elsősorban az identitás megőrzésben játszhat fontos szerepet. Egy negyvenéves szétszórattatás után újjászerveződő szerzetesrend esetében mi sem lehet ennél fontosabb! A város szempontjából pedig egy ilyen kiállítás és gyűjtemény az egyediséget, az országos szintű vonzerőt biztosíthatta, amely a sokat áhított turizmus vonatkozásában tűnt fontosnak. (Érdeemes talán megjegyezni, hogy az eredeti tervek három, különböző szintű kiállításról szóltak: a megyetörténet elsősorban megyei szinten, a domonkos rendtörténet országos szinten, harmadik elképzelésünk, a kora Árpád-kori nyugat-dunántúli vasfeldolgozás történetét bemutató kiállítás pedig regionális szinten tarthatott volna számot érdeklődésre. Ez utóbbi kiállítás, amelynek a kolostor pincéiben szántunk helyet, bár több pályázati programban is szerepelt, sajnos mind ez ideig nem valósulhatott meg.¹³

Az első tervek még csupán egy rendtörténeti kiállításról szóltak, de a rend hányatott sorsú történeti emlékeinek szemrevételezése során hamar nyilvánvalóvá vált, hogy szükség lenne egy központi gyűjteményre; így a 2000-ben készült hasznosítási terv már rendi gyűjteménnyel – könyvtárral, levéltárral és múzeummal – számolt.¹⁴

A kolostorépület múzeumi szintjének 1999-2000. évi felújítása során a gyűjteménynek szánt nyugati szárnyban három helyiséget sikerült felújítani: két egymásba nyíló szobában kapott helyet a kiállítás, a harmadikban a gyűjtemény magját jelentő könyvtárterem került kialakításra. A *domonkos rend Magyarországon 1221–2001* című kiállítás a millenniumi megemlékezések második évében, 2001. május 4-én nyílt meg. A kiállítás középkori és újkori része a Budapesti Történeti Múzeum (Hilton Szálló, Margitsziget), a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum (Szent Katalin-kolostor), a váci Tragor István Múzeum (Fehérek temploma) és a Szombathelyi Savaria Múzeum (Szent Márton-templom) által kölcsönzött műtárgyakon alapult, a 19–20. századot azonban már a

8. kép. A helytörténeti gyűjtemény leendő látványraktára a tetőtérben

Abbildung 8. Der zukünftige Ansichtslageraum der Ortsgeschichtlichen Sammlung im Dachgeschoss

rend tulajdonát képező illetve kisebb részben a vasvári múzeum gyűjteményeiből származó tárgyakkal és dokumentumokkal sikerült reprezentálni. A kiállítás jelentőségét mi sem bizonyította jobban, mint hogy a megnyitón a domonkos tartományfőnök és a polgármester mellett megjelent Semjén Zsolt egyházügyi államtitkár, és a Millenniumi Kormánybiztosi Hivatal is magas szinten képviseltette magát. Az esemény szakmai fontosságát egy kisebb konferenciával hangsúlyoztuk, amelyen régészek, történészek és irodalomtörténészek számoltak be domonkos rendtörténeti vonatkozású kutatásairól (a konferencia anyaga még abban az esztendőben megjelent a rend folyóirata, a *Tanítvány* 2001/2. számában.

A kezdeményezés jelentőségét akkor értjük meg igazán, ha figyelembe vesszük, hogy ámbár a domonkos rend volt talán az első Magyarországon, amely még a 17. század első felében tudományos igényű rendtörténeti monográfiával állt elő (FERRARIUS 1637.), utóljára mégis csupán 1916-ban, a rend alapításának hétszázadik évfordulóján tudta magára irányítani a szakmai érdeklődést egy reprezentatív kötettel (HORVÁTH 1916.). Gyakorlatilag a közel múltig ez a két kötet – illetve ez utóbbi tanulmánykötet

13 Itt érdemes lenne szólni az Európai Kulturális Utak magyarországi meghonosításának kudarcairól, de hely hiányában erre nem térünk ki. Elegendő talán annyit elmondani, hogy Vasvár helyét az Európai Vaskultúra Útjának magyarországi szakaszán már jó néhány évvel ezelőtt kijelöltük, de konkrét lépés az útvonal megvalósítása ügyében azóta sem történt.

14 A program előkészítésében fontos szerepet játszott *A magyar domonkos rendtörténet középkori forrásai* c., F 025982. sz., 1998-2001 között futott OTKA-pályázat, amelynek elsődleges célja egy, a rend hagyatékából elsőként előkerült, tudományos szempontból rendkívüli értékkel bíró kézirat (Implom Lajos: Adatok a Szent Domonkos-rend magyarországi tartományának történetéhez) kiadás alá rendezése volt. A kézirat nyomán elindulva került sor a budapesti, soproni és szombathelyi rendházak anyagának áttekintésére, melynek eredményeként nyilvánvalóvá vált, hogy ezeken a helyeken nagy mennyiségben maradt fenn értékes levéltári-, könyvtári- és muzeális anyag. Magának a kéziratnak a kiadás alá rendezése is elkészült, de megjelentetése mind a mai napig várat magára.

egyik bővített és jegyzetekkel ellátott, önállóan is megjelentetett tanulmánya (PFEIFFER 1917.) – volt a hivatkozási alap a magyarországi domonkos rendtörténet vonatkozásában.¹⁵ A rendnek Magyarországon nem voltak történeti gyűjteményei sem, aminek elsősorban az volt az oka, hogy a török idők után helyreállított rendtartomány központja Bécsben volt, és csak 1938-ban váltak önállóvá a magyar rendházak, amelyek 1950-ig, a szerzetesrendek feloszlásáig nem tudtak jelentősebb központi gyűjteményt létrehozni. Igaz, maradt fenn adat egy történeti levéltárról (ROSDY 1990.), de erről is azt gondolták, hogy – mint általában az egyes rendházak anyagai – a feloszlás és államosítás során megsemmisültek, szétszóródtak vagy állami gyűjteményekbe kerültek. A kiállításmegnyitással és a konferenciával egy olyan folyamat indult el, amelynek során legalább a szétszóródott történeti dokumentumok és műtárgyak egy részét sikerült összegyűjteni, és hosszú évtizedek után a rendtörténeti kutatások is kimozdultak a holtpontonról.

A gyűjteményt megalapozó első könyvtári és levéltári dokumentumok még a kiállítás rendezése során kerültek a budapesti rendházból Vasvárra. Az egykori Thököly úti plébániaépületből 1990 után kialakított rendház könyvtárában és különböző raktárhelyiségeiben elhelyezett nagy mennyiségű könyv- és iratanyagból a szakkönyveket, a rendi kiadványokat és a rendi szerzők munkáit (ez adta a szakkönyvtár alapját), valamint az 1950 előtti levéltári anyagot és kéziratokat (ez lett a levéltár alapja) szállítottuk a múzeumba. Tárgyi emlékek minimális számban kerültek elő, így elsősorban a fényképek és egyedi dokumentumok képezték a leendő muzeális gyűjtemény alapját. A kiállításmegnyitó alkalmával írta alá dr. Pucilowski József tartományfőnök és dr. Horváth Sándor megyei múzeumigazgató azt a megállapodást, amely a gyűjtemény működési feltételeit biztosította: ennek értelmében a rend ingyenes használatba adta a múzeumnak a kolostor emeleti szintjét, cserében viszont a múzeum vállalta a rendtörténeti kiállítás és a hozzá kapcsolódó gyűjtemény szakmai irányítását, valamint az épületrész üzemeltetési költségeinek biztosítását.

A gyűjtemény első jelentős gyarapodását az a több száz régikönyv (1800 előtti kiadvány) adta, amelyet az Országos Széchenyi Könyvtár fölőspéldány raktáraiból az Egyházi Könyvtárosok Szövetségének közvetítésével szolgáltatott vissza a domonkosoknak 2001 második felében. A Budapesten helyhiánnyal küszködő rend nem tudott mit kezdeni a könyvekkel, és lehetőségként még értékesítésük is felvetődött. Ekkor ajánlottuk fel azt a megoldást, hogy egy kínálkozó pályázati támogatással a könyvek számára úgynevezett műemlékkönyvtárat alakítsunk ki a vasvári múzeumban. Az ötlet elnyerte a rend vezetésének támogatását, és így elkészíthettük első pályázatunkat, amelyet a rend által biztosított önerővel a rend kulturális alapítványa, a Badalik Bertalan Alapítvány bonyolított le 2001–2002 folyamán. A pályázati program eredményeként felújítottunk és berendeztünk egy olyan könyvtártermet, amely egyaránt biztosította az elhelyezés és bemutatás feltételeit, a könyvtárral szomszédos helyiségben egy szerzetesi cellát rendeztünk be, amely a kiállítás része lett, de vendégszobaként is funkcionált sőt ez utóbbi funkció kiszolgálására egy vízblokkot is kialakítottunk. Ezzel gyakorlatilag elkészült a múzeumi szint domonkos szárnya, ahol négy kiállítóter (műemlékkönyvtár, szerzetesi cella és a rendtörténeti kiállítás két terme) továbbá egy kutatóterem volt elhelyezve, és ehhez mintegy időszakos kiállító térként a tágas folyosó kapcsolódott.¹⁶

A műemlékkönyvtár 2002 őszére készült el, a domonkos rend és a város képviselőinek jelenlétében Markó Péter a Vas Megyei Közgyűlés elnöke és Bánhegyi Miksa pannonhalmi főkönyvtáros, az Egyházi Könyvtárosok Egyesületének elnöke adta át. A programhoz Bánhegyi Miksa, Pucilowski József tartományfőnök és Badalik Lídia domonkos nővér részvételével kerekasztal-beszélgetés kapcsolódott az egyház és a kultúra viszonyáról, másnap pedig egész napos rendtörténeti konferencia zajlott a városházán. A konferencián tizenegy előadás hangzott el, elsősorban a rendtörténet középkori szakaszáról, a színvonalas szakmai program számos érdeklődőt vonzott.¹⁷

¹⁵ Alaposabb kutatásokat csupán IVÁNYI Béla, a neves történész és forráskutató folytatott, ő azonban csak kisebb adalékokat tett közzé munkájából (1929), többnyire az ő adataira alapozva készített egy nagyobb összefoglalást a késő középkori rendtartományról HARSÁNYI András (1938.).

¹⁶ Barokk könyvtár a vasvári kolostorban. Phare Tükör Program, 2002. A program folytatásaként 2002-ben a Széchenyi Terv vallási turizmus alprogramjából 10 millió forint támogatást kaptunk nyílászárók cseréjére, a folyosó burkolatának felújítására és a múzeum bejáratának kialakítására. Ezzel a kolostor emeleti, múzeumi szintje egységes belső kialakítást nyert.

¹⁷ Kolostorok, szerzetesek, szentek. II. rendtörténeti konferencia. Vasvár, 2002. október 28–29. Előadók voltak: Dankó Katalin, Kiss Gábor, Dénes Zoltán, Schwartz Katalin, Szőnyi Tamás, Zágórhidi Czigány Balázs, Deák Hedvíg OP, Hankovszky Béla OP, Madas Edit, Szovák Kornél, Wysokinski Ireneusz. (A programban szereplő Kiss Lóránd erdélyi művészettörténész sajnos nem érkezett meg és előadását sem küldte el.) Az előadások nagy része megjelent a következő konferencia kötetében (ILLÉS-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2007.).

9. kép. Az új időszaki kiállító tér a tetőtérben
 Abbildung 9. Der neue temporäre Ausstellungsraum im Dachgeschoss

A konferencia sikerén felbuzdulva Illés Pál Attilával, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelmi Intézetének tanárával – akinek hozzám hasonlóan szoros kapcsolatai voltak a domonkos renddel – belefogtunk egy országos konferencia megszervezésébe. A Katolikus Egyetemen 2002-ben a ferences rend történetét tárgyaló konferenciával indult el egy rendtörténeti konferenciasorozat, ennek második részeként 2003 őszére hirdettük meg a domonkos konferenciát, amelynek feltett célja volt, hogy a rendtörténet kevésbé kutatott új- és legújabb kori szakaszára irányítsa a figyelmet. A konferencia rendkívüli sikert hozott, két nap alatt több mint harminc előadás hangzott el a történelem, művészet- és művelődéstörténet, valamint a néprajz témakörében; a programra cseh, szlovák és lengyel előadók is érkeztek, így az közép-európai kitekintéssel egészült ki. A konferencia anyaga a 2002. évi vasvári előadásokkal és néhány további tanulmánnyal kiegészülve hosszasan előkészületek után – aminek elsősorban természetesen anyagi okai voltak – 2007-ben jelent meg mint a Katolikus Egyetem, a Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény és a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség közös

kiadványa, az időközben tekintélyes kiadványsorozattá vált Rendtörténeti Konferenciák harmadik köteteként (ILLÉS-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2007.).¹⁸

Még a konferencia részeként kiállítás nyílt az egyetemen *Barokk domonkos kolostorok Magyarországon* címmel. A színes tablóból álló kiállításon friss fényképfelvételekkel és Zsámbéky Monika művészettörténész leírásával mutattuk be az újkori domonkos rendházakat (Szombathely, Sopron, Vasvár, Kassa, Vác, Pest, Pécs). Az eredeti tervek szerint a kiállítást valamennyi egykori és jelenlegi domonkos helyszínen szerettük volna bemutatni, 2009-ig Vasváron kívül Budapesten (Rózsafűzér Királynéja plébánia), Debrecenben (Szent László plébánia), Szombathelyen (Szent Márton plébánia) és Pécsen (Dómmúzeum) láthatták az érdeklődők (a kiállítás anyaga válogatott képekkel, kibővített szöveggel és jegyzetekkel megjelent a konferenciakötetben is: ZSÁMBÉKY 2007.).

A piliscsabai konferencia után minden évben felvetődött egy újabb vasvári konferencia megszervezése, erre azonban az időközben jelentősen előrehaladó építkezések és a velük járó zaklatott körülmények miatt nem adódott alkalom. Legközelebb 2006. tavaszán sikerült egy je-

¹⁸ A sorozatnak 2009-ig öt kötete jelent meg: ferences, jezsuita, domonkos, pálos, ciszterci.

10. kép. A rendtörténeti gyűjtemény készülő raktára a tetőtérben
*Abbildung 10. Der zu gestaltende Lagerraum
 der Ordensgeschichtlichen Sammlung*

lentősebb rendezvényt megszervezni Vasváron. Ekkor emlékeztünk meg a nemzetközi viszonylatban is leginkább ismert domonkos szerzetes, Horváth Sándor teológus-filozófus halálának ötvenedik évfordulójáról, és ezzel összekapcsolva tartottunk számvetést a gyűjtemény első öt évének munkájáról. A program a gyűjtemény gyarapodását bemutató kiállítással indult, amelyet Varga Lajos segédpüspök, az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ vezetője nyitott meg (*Dominicana. Domonkos emlékek*), majd történeti, jogtörténeti és filozófiai előadások hangzottak el Horváth Sándor munkásságáról és ennek történelmi előzményeiről.¹⁹

A kiállítás látványosan szemléltette a gyűjtemény egyre gyarapodó anyagát, amely ekkor már könyvtári, levéltári és muzeális gyűjteményre tagolódtott. A gyarapodást elsősorban a soproni rendházból Vasvárra szállított nagy mennyiségű könyv és dokumentum adta. A soproni domonkos templom egyik tornyában két nagy helyiséget töltöttek meg ezek a dokumentumok, az egyikbe még a rend feloszlása előtt rejtették el a könyvtár és a levéltár egy jelentős részét, a másikban Szabó Szádok (1869–1956) atya az államosítás után visszaszerzett könyveit és iratait helyezte el.²⁰ A Szabó-féle hagyatékot a rend visszatelepedése után a soproni domonkosok lehozták a toronyból és külön könyvtárszobát rendeztek be a számára, a másik helyiségben azonban, ahol részben már összedőltek a könyvespolcok és a földön halomban heverték a dokumentumok, minden a helyén maradt. Ez utóbbi helyiséget ürítették ki 2003-ban Vasvár város közmunkásainak és Hajba Gyula fuvarozónak a segítségével, két kisteherautót töltve meg az értékes anyaggal. A következő évben elszállítottuk Sopronból a Szabó Szádok-féle könyvtárból a régi nyomtatványokat és a rendtörténeti vonatkozású kiadványokat is. Az összegyűlt

nagy mennyiségű könyv- és iratanyag rendezését 2004 nyaratól nyári tábor keretében könyvtár-, levéltár- és történelem szakos diákok segítik. Az ő közreműködésükkel sikerült elvégezni az anyag alapvető tisztítását és rendezését.²¹

Jelentősebb gyarapodás volt még 2007-ben a budapesti rendház kiürítése után Vasvárra szállított mintegy 3000 kötet, hasonló nagyságrendet képviselt a 2006-ban a Sopron megyei Nagylózson elhunyt Csertő György hagyatéka, amelyet 2008-ban szállítottunk be, 2009-ben pedig a szombathelyi rendházból került be Böle Kornél (1887–1961) hagyatéka, amely 40 doboz alap szinten rendezett irat mellett még kb. ugyanennyi rendezetlen iratot és dokumentumot, továbbá egy kisteherautónyi könyvet tett ki.²²

19 Emlékkonferencia Horváth Sándor (1884–1956) halálának 50. évfordulója alkalmából. Előadók voltak: Deák Hedvig OP, Illés Pál Attila, Kuminetz Géza, Varga Csaba, Wysokinski Ireneusz OP, Zágórhidi Czigány Balázs.

20 Szabó Szádok arra hivatkozva, hogy ő a friebourgi egyetem tanára és könyveit használatra kapta az egyetemtól, az egyházi könyvtárak begyűjtése után visszakaphatta könyveit (Wix 1997. 57).

21 Az első tábor megszervezését Péterffy Juditnak, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárosának köszönhetjük, akinek szervező munkáját azóta leánya, Péterffy Alexandra, a Piarista Könyvtár és Levéltár munkatársa vette át. A tábor szakmai vezetője Wysokinski Ireneusz OP atya, aki korábban a debreceni rendházban tevékenykedett, jelenleg pedig a lengyel rendtartomány központi levéltárának vezetője Krakkóban. A nyári táborokat 2004–2005 között, majd 2007-ben és 2009-ben tudtuk megrendezni.

22 Böle Kornél könyvtára és iratanyaga is megmenekült az államosítástól (Wix 1997. 62), és a Szabó Szádok-féle hagyatékhoz hasonlóan a szombathelyi Szent Márton-templom tornyában és a kolostorépület egyházi kezelésben maradt helyiségeiben vészelte át a szocialista korszak 40 évét.

Terjedelmében kisebb, de tartalmát tekintve annál jelentősebb volt 2007-ben a Magyar Országos Levéltár által átadott iratanyag; a levéltár P szekciójában „A Szent Domonkos Rendi Tartományfőnökség levéltára” címen őrzött dokumentumok – amelyek feltehetően szintén Bőle Kornél hagyatékához köthetők – tíz levéltári dobozt töltenek meg.²³ A műemlékkönyvtár anyagát gyarapította az a közel száz kötetnyi, az egykori szombathelyi rendház könyvtárából származó régikönyv, amelyeket 2005-ben a Savaria Múzeum könyvtára adott át a gyűjteménynek.

Hasonlóan értékes anyag gyűlt össze Nusser Péter (1889–1952), a rend vezetése alatt állt soproni középiskolai internátus, a Julianeum vezetője hagyatékából, amelynek összegyűjtésében dr. Marx Gyula nyugalmazott zalaegerszegi főorvos, Nusser unokaöccse, a Julianeum egykori diákja segédkezett. A hagyaték különleges értékét az adja, hogy Nusser Péter az 1920-as évektől rendszeresen fotózott és gyűjtötte a régi fényképeket is, az összegyűlt több száz fotó jól illusztrálja a rend életét a 19. század végétől a 20. század közepéig. A látványos anyagot 2003-ban Vasváron, 2004-ben Bonyhádon, a szerzetes szülővárosában mutattuk be (*Nusser Péter – egy domonkos szerzetes életútja*). A vasvári kiállítás kapcsán találkozót szerveztünk a Julianeum egykori diákjainak, Marx Gyula pedig elkészítette Nusser Péter életrajzát (MARX 2003.).

Természetesen folyamatosan voltak kisebb gyarapodások is, vásárlás vagy ajándékozás révén. Ezek közül érdemes talán kiemelni azt a két 16. századi kötetet, amelyek egy 19. századi rendi liturgikus könyv kíséretében 2004-ben bukkantak fel egy szombathelyi antikváriumban, majd vásárlás útján kerültek a gyűjteménybe; a kötetek kétségtelenül az egykori szombathelyi rendház könyvtárából származtak.

A tárgyi anyag gyarapodása sokkal szerényebb, de értékét tekintve szintén jelentős. A vasvári plébániáról 2003-ban letétként, majd 2009-ben véglegesen a gyűjteménybe került öt darab 18. századi festmény, köztük két rendkívül értékes fatáblára festett kép, amelyek egykor a rendház berendezéséhez tartoztak. Kele Pál pécsi apátplébános, egykori domonkos növendék ajándékaiként 2003-ban került a gyűjteménybe az egykori Julianeum kápolnájának ereklyetartója és Benedek Katalin harmadrendi festőművész 1940-es években készült domonkos szentek sorozata. A művész további képei 2007-ben a budapesti

rendházból kerültek Vasvárra egy 18. századi, domonkos szenteket ábrázoló festménysorozattal, amely az egykori pesti (Váci utcai) rendház berendezéséből származik. Az elmúlt években elhunyt idős domonkos szerzetesek hagyatékából számos személyes- és rendtörténeti vonatkozású tárgy és egyedi dokumentum került a gyűjteménybe.

A rohamosan gyarapodó gyűjtemény legfőbb problémája az elmúlt években a raktározás volt. A nagy mennyiségű könyvet és iratot előbb a déli szárny bontásra ítélt második emeleti szintjén helyeztük el, majd a bontás megkezdése előtt ideiglenes külső raktárakba szállítottuk. Mint a fentiekben már utaltunk rá, jelenleg folyik a tetőtéri raktár kialakítása, ahol a könyvtári és levéltári anyag nagy része megfelelő elhelyezést kap. A tetőtérben jól összekapcsolódnak egymással a múzeum eredeti gyűjteményének és az új profiloknak az adottságai: a komplex tér, amelynek elsődleges célja a képzés és oktatás, közvetlenül kapcsolódik nem csak egy muzeális gyűjteményhez (Helytörténeti Gyűjtemény), hanem egy könyvtárhoz és levéltárhoz is (Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény), ami alkalmat kínál arra, hogy ne csak a muzeológiával, hanem általában a közgyűjteményekkel és a történeti tudományok módszertanával kapcsolatban is részesülhessenek itt képzésben különböző korosztályok.

De általában is elmondható, hogy a régi és új gyűjtemények és szakmai profilok jól kiegészítik egymást, ami különösen igaz a helytörténetre is. A fentiek alapján azt gondolhatnánk, hogy az elmúlt években a múzeumban háttérbe szorult a helytörténet, ami a gyűjteményre vonatkozóan talán igaz is, de a kutatás és feldolgozás tekintetében egyáltalán nincs így! Itt csak néhány példát említenék: a középkori megyetörténeti kutatási program során sikerült meghatározni a vasvári ispáni vár helyét (KISS-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2001.), majd részletes topográfiát készíteni a középkori városról (KISS-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2003.). Ugyanez elmondható Vasvár tágabb környékéről is, hiszen történeti földrajzi kutatómunkánk mintaterülete éppen ez a vidék volt (KISS-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2006c). A kistérség és általában a Vasi-Hegyhát mint történeti kistáj is érdeklődésünk előterében maradt, készült ide vonatkozó falumonográfia (ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2002.), helytörténeti dolgozatokat bemutató kiadvány (ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2004.) és számos szakmai és ismeretterjesztő előadás.²⁴

²³ Magyar Országos Levéltár P 1572-1574. Az iratokat 2007. március 1-én adta át hivatalosan a levéltár a Szent Domonkos Rend Magyar Tartományfőnöksége részére.

²⁴ Az előadások közül csak a legfrissebbet említem: Zágorhidi Czigány Balázs: A Festetics-birtokok kialakulása a Vasi-Hegyháton. VII. Kuruc fesztivál. Győr, 2009. október 2-3.

A Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény létrehozásának is számos helytörténeti vonatkozású hozadéka van, melyek közül itt csak néhány jelentősebbet emelnék ki. A levéltári és a könyvtári anyag begyűjtése során került elő Glasics Egyed (1848–1927) egykori vasvári házfőnök és plébános eszperantó nyelven írt krónikája, amely nemcsak a rend 19. század végi, 20. század eleji belső életét mutatja be, hanem Vasvár modern történetének is egyedülálló forrása (ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2007.). Hasonló módon került elő – három részletben, három különböző helyről! – Gerdenich Móric (1879–1960) kézirata a vasvári domonkos kolostor történetéről.²⁵ Nusser Péter már említett gazdag fotóhagyatéka is számos értékes vasvári felvételt is tartalmaz, a szerzetes ugyanis 1929–31 között vasvári házfőnök volt.²⁶

Érdeemes talán néhány példát említeni azokra a turisztikai célú fejlesztésekre is, amelyek a múzeumban folyó kutatásra alapoztak. Ilyen mindenképp előtt a Vasvári sánc rekonstrukciója, amely a 2000-ben Vasvár város, a Szombathelyi Erdészeti és a Földművelési- és Vidékfejlesztési Minisztérium összefogásával készült el Kiss Gábor és Tóth Endre évtizedekre visszanyúló kutatásai alapján (Kiss-Tóth 1985.). A sánc környezete azóta tovább bővült turistapihenővel és tanösvénnyel, s mint ilyen a környék egyik kedvelt kirándulóhelye lett, s nem utolsósorban ennek a figyelemnek köszönhetően vált védett régészeti emlékké (Kiss-Tóth-ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2006.). Hasonló kezdeményezések kapcsolódtak a Katonák útjához, amely a kistérség turisztikai tengelye lehetne, hisz délnyugat-északkeleti irányban átszeli az egész Hegyhátat. Az út ma kitérőbe járható Gersekaráttól a Vaskapu érintésével a Jeli Arborétumig, hosszabb távon pedig az a cél, hogy a Hegyhátat az Őrséggel kösse össze, sőt – mint egy igazi középkori tematikus úton – tovább haladva egészen a Mura-vidékig eljuthassanak rajta a turisták.²⁷ Ezekből a kezdeményezésekből a múzeum eddig is sokat profitált, hisz mint a tervezett útvonal információs központja különböző fejlesztésekhez jutott (turisztikai fogadótér, információs pont), hosszabb távon pedig remélhetően a vendégforgalmat is meghozzák!

Végezetül ejtsünk néhány szót a múzeum működtetéséről és a kolostorépülethez kapcsolódó kezdeményezésekről.

A múzeum új profiljainak kialakításánál fontos szempont volt a megyei múzeumi hálózat működtetésében már a 90-es években meg tapasztalható bizonytalanság. Az új feladatok felvállalásával egyúttal új fenntartók bevonását célozta meg az intézmény. Már a 2000. évi hasznosítási tervben is megfogalmazott elképzelés az volt, hogy a megye, a város és a domonkos rend közösen biztosítja majd az épület fenntartását és múzeum üzemeltetését; ennek intézményes háttereként akkor a KHT-forma tűnt elfogadhatónak. Az elmúlt évek során az említett partnereket egyenként sikerült is bevonni a munkába, hiszen ma már a megye külön támogatással biztosítja a megyekutatási program finanszírozását, az építési jellegű pályázatokhoz a város mindig rendelkezésre bocsátja az önrészt, a domonkos rend pedig rendszeres támogatással biztosítja a rendtörténeti gyűjtemény működését. Az érintett feleket azonban legfeljebb egy-egy pályázat erejéig sikerült összehozni, a hosszabb távú együttműködéstől minden bizonnyal leginkább a tartós anyagi elkötelezettség tartotta távol őket.

Jelentős előrelépést tehát az elmúlt tíz év során ebbe az irányba nem sikerült tenni, ami annál is sajnálatosabb, mivel a megyei múzeumi szervezet válsága azóta nem csak helyi, hanem országos szinten is látványosan megmutatkozott. Az egyetlen értékelhető lépés az volt, hogy a domonkos rend 2003-ban létrehozta a Vasvári Domonkos Kolostor Alapítványt, amely egyelőre a Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény működésének anyagi feltételeit biztosítja, de mint neve is utal rá, nagyobb feladatot szánt neki az alapító! Magam 2007–2008-ban a szentendrei Múzeumi Oktatási és Képzési Központban elvégeztem a múzeumi vezetői ismeretek képzést, melynek záródolgozataként elkészítettem a múzeum és a kolostorépület üzemeltetési tervét.

A terv lényege, hogy a kolostorépület egységes (tulajdonosi hányadoktól és használóktól független) karbantartását és a múzeum üzemeltetését egy szervezetre, a Vasvári Domonkos Kolostor Alapítványra bízna, olyan formán, hogy az alapítványba bevonná mindazokat a feleket (mindenek előtt a városi és a megyei önkormányzatot), akik érintettek az épület illetve az abban működő intézmények fenntartá-

25 Gerdenich Móric: A vasvári dominikánus kolostor vázlatos története. Vasvár, 1914. (A kézirat első része Implom Lajos kézirata mellől került elő a budapesti domonkos rendházban, nagyobb része az Esztergomi Prímási Levéltárban van Implom Lajos irathagyatékában, egy kisebb töredéke Fehér Mátyás irataival a Vas Megyei Levéltárba került!)

26 Különösen is értékesek Nusser képei a kolostor építéstörténete szempontjából, ugyanis pl. belső felvételek, vagy a kolostor udvaráról és a gazdasági udvarról készült képek korábban nem voltak ismertek.

27 A turisztikai programról összefoglaló ismertető és honlap: Katonák útja. Történelmi áttekintés és turisztikai csomagok gyűjteménye. Vasvár, 2006. illetve <http://katonakutja.vasihegyhat.hu/cgi-bin/katonakutja/index.cgi>

sában. Az alapító és a csatlakozó felek jelentősen megemelnék az alapítvány alapítói összegét, ennek kamatai biztosíthatnák az alapműködés feltételeit. A város és a domonkos rend átadná az alapítványnak az épület kezelői jogát, ezzel együtt az épületben keletkező bevételeket is (üzletek bérlete, zárandokszállás nyeresége), amelyek tovább erősíthetnék a biztos működés feltételeit. Az alapműködésen túlmutató szakmai feladatok ellátását éves szinten projektjelleggel finanszírozhatnák az egyes fenntartók, az alapítvány által az üzemeltetésre létrehozott munkaszervezet pedig további források (pályázatok, támogatók stb.) előteremtéséről gondoskodhatna (ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2008b).

Egy ilyen kicsi, hatékony szervezet bizonyára alkalmasabb lenne arra, hogy eredményesen használja fel az egyre szűkülő anyagi forrásokat a műemlék fenntartására és közgyűjtemények üzemeltetésére, mint egy mamutintézmény minimális önállósággal rendelkező filiája. Ahogy az elmúlt tíz év krónikája arról szólt, hogyan sikerült jelentős forrásokat megmozgatni műemlék-felújításra és múzeumfejlesztésre, úgy az elkövetkező tíz esztendő remélhetően arról szól, hogyan sikerült felépíteni egy olyan szervezetet, amely egyaránt tud gondoskodni egy műemlékről, üzemeltetni egy múzeumot és szerepet vállalni a helyi turizmus szervezésében!

ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs

Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága – Helytörténeti Múzeum, Vasvár

H-9800 Vasvár, Kossuth u. 1. Pf.: 27.

zagorhidi@gmail.com

IRODALOM

- FERRARIUS, Sigismundus 1637 De rebus Hungaricae provinciae Ordinis Praedicatorum. Bécs
- HARIS Andrea 1994 A vasvári domonkos kolostor építéstörténete. In: HARIS Andrea szerk.: Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon. Budapest, 197–233.
- HARSÁNYI András 1938 A domonkosok Magyarországon a reformáció előtt. Debrecen
- HORVÁTH Sándor (szerk.) 1916 A Szent Domonkos-rend múltjából és jelenéből. Budapest
- ILLÉS Pál Attila – ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs (szerk.) 2007 A domonkos rend Magyarországon. Művelődéstörténeti Műhely. Rendtörténeti konferenciák 3. Piliscsaba – Budapest – Vasvár
- IVÁNYI Béla 1927 A Szent Domonkos rend római központi levéltára. Részletek a magyar dominikánus provincia multjából. Levéltári Közlemények 7. 1–30.
- Kiss Gábor
- 2000 Vas megye 10–12. századi sír- és kincsleletei. Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei 2. Szombathely
 - 2007a Látogatás a veleméri Szentháromság-plébániatemplomban. Chronica Comitatus Castri Ferrei No. 21.
 - 2007b A veleméri Szentháromság-plébániatemplom alaprajza. Chronica Comitatus Castri Ferrei No. 22.
 - 2007c A veleméri Szentháromság-plébániatemplom falképeinek mutatója. Chronica Comitatus Castri Ferrei No. 23.
- Kiss Gábor – KUSTÁR Ágnes – ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs 1999 A sorokpolányi kora Árpád-kori temető és település etnikuma. In: S. PERÉMI Ágota szerk.: A népvándorlások fiatal kutatói 8. találkozójának előadásai. (Veszprém, 1997. november 28–30.) Veszprém, 179–204.
- Kiss Gábor– TÓTH Endre 1985 A vasvári „Római sánc” és a „Katonák útja” időrendje és értelmezése. (Adatok a korai magyar gyepűrendszer topográfiájához I.) Communicationes Archeologicae Hungariae 1987. 101–137.
- Kiss Gábor– TÓTH Endre – ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs
- 1999 Savaria-Szombathely története a város alapításától 1526-ig. Szombathely története I. Szombathely
 - 2006 A vasvári sánc. Régészeti értékeink 14. Budapest
- Kiss Gábor – ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs
- 2001 Sopron, Szabolcs, Vasvár. Topográfiai megfigyelések és történeti adatok az Árpád-kori Vasvárról. Soproni Szemle 55, 4. 355–360.
 - 2003 Vasvár várossá fejlődésének folyamata a 10–13. században. In: MAYER László – TILCSIK György szerk.: Egy emberöltő Kőszeg szabad királyi város levéltárában. Tanulmányok Bariska István 60. születésnapjára. Szombathely, 537–552.
 - 2004 Közös múltunk a középkori Vas vármegyében. Unsere gemeinsame Vergangenheit im mittelalterlichen Komitat Vas. Skupna pretekost v srednjeveski zupanji Vas. Vasvár
 - 2006a Chronica Comitatus Castri Ferrei. Vas vármegye krónikája. Chronik des Eisenburger Komitats. Kronika Zelezne zupanije. Nro. 1-10. Vasvár – Szombathely
 - 2006b Kapuk a múltba – képek Vas vármegye középkorából. In: Iskola és múzeum, múzeum és iskola. Módszertani példatár. Múzeumok Mindenkinek Program VII. 17–31.

- 2006c Egy mikrotáj történeti helynévanyaga. Vasvár keleti határa az Árpád-korban. In: HOFFMANN István – TÓTH Valéria szerk.: Helynévtörténeti tanulmányok 2. Debrecen, 129–157.
- 2008 Egy Szent László előtti katonaszent: Szent Vencel. Arrabona. Múzeumi közlemények 46/1. 75–84.
- MARX Gyula 2003 Nusser Péter (1889–1952) – egy domonkos szerzetes életútja. Vasvár
- PFEIFFER Miklós 1917 A domonkosrend magyar zárdáinak vázlatos története. Kassa
- ROSDY Pál 1990 A magyar domonkos rendtartomány levéltárának elenchusa. Lymbus. Történeti Tár 2. 23–31.
- TÓTH Ferenc – ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs (szerk.) 2004 Szentgotthárd – Vasvár 1664. Háború és béke a XVII. század második felében. Tanulmányok. Szentgotthárd
- WEHNER Tibor 1998 Török Richárd. Richárd Török sculptor. Budapest
- WIX Györgyné 1997 A szerzetesi könyvtárak sorsa Magyarországon 1950–1952. Az Országos Széchenyi Könyvtár füzetek 11. Budapest.
- ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs:
 - 1996 Vasvár. Szűz Mária-búcsújárárhely. Vasvár
 - 1999 Új vasvári múzeum. Vasvár (Kézirat)
 - 2000 A vasvári domonkos kolostor. Egy kiemelkedő értékű műemlék életrajza és jövőképe. Vasvár (Kézirat)
- 2002 Oszkó. Száz magyar falu könyvesháza. Budapest.
- 2004 Hegyháti örökségtár. Helytörténeti dolgozatok a Vasi-Hegyhátról. Vasvár.
- 2007 Rendi élet a XIX-XX. század fordulóján Glasics Egyed OP krónikája nyomán: In: ILLÉS Pál Attila – ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs szerk.: 2007 A domonkos rend Magyarországon. Művelődéstörténeti Műhely. Rendtörténeti konferenciák 3. Piliscsaba – Budapest – Vasvár, 148–164.
- 2008a A felsőlendvai uradalom a középkorban. Chronica Comitatus Castri Ferrei No. 24.
- 2008b Kolostor – múzeum – alapítvány. A vasvári múzeum és a domonkos kolostor épületének üzemeltetése és fenntartása. Vasvár. (Kézirat, záródolgozat a Múzeumi Oktatási és Képzési Központ „Múzeumi vezetői ismeretek” képzésére.)
- 2009 Iskolabarát fejlesztések a vasvári múzeumban és a „Múzeum a tetőponton” c. TIOP pályázat. (Kézirat, megjelenés alatt a Múzeumi Oktatási és Képzési Központ „Iskolabarát múzeumi környezet” c. képzésének oktatási segédanyagában).
- ZSÁMBÉKY Monika 2007 Barokk domonkos kolostorok Magyarországon. In: ILLÉS Pál Attila – ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs szerk.: 2007 A domonkos rend Magyarországon. Művelődéstörténeti Műhely. Rendtörténeti konferenciák 3. Piliscsaba – Budapest – Vasvár, 393–414.

Balázs ZÁGORHIDI CZIGÁNY

NEUES MUSEUM IM ALTBAU ENTSTEHUNG

– NEUER FACHPROFILE IM ORTHISTORISCHEN MUSEUM VASVÁR 1999–2009

Das Gebäude des ehemaligen Dominikanerklosters in der Stadt Vasvár, welches das Museum behaust, war in den 1980ern in einem stark heruntergekommenen Zustand. Die Denkmalforschungen vor der Renovierung brachten sensationelle Ergebnisse: es stellte sich heraus, dass die aufgehenden Mauern des Gebäudekomplexes großteils aus dem Mittelalter stammen. Zu einer Restaurierung konnte aufgrund des Zusammenbruchs des sozialistischen Regimes nicht mehr kommen. Ein ähnliches Schicksal ist dem orthistorischen Museum, welches seine Geschichte bis ins Jahr 1951 zurückführen kann, widerfahren: Ausstellungen wurden geschlossen, der Leiter wurde entlassen die Sammlung war verstreut. Die Neustrukturierung des Museums begann in den 1990ern mit dem Gedanken Ausstellungen, die dem Denkmalwert und Charakter des Klostergebäudes entsprechen, zu organisieren. Ein entsprechender Anlass bot sich im Jahre 2000. Als Vorbereitung auf das Millennium wurden Pläne, welche ein ganzes Stockwerk des Gebäudes als Museum gedacht

haben, bereits 1999 erstellt. Hier wurde im Jahre 2000 eine Ausstellung über die mittelalterliche Geschichte des Komitates Vas eröffnet und ein Jahr später wurde hier die ungarische Vergangenheit des Dominikanerordens gezeigt. Zum spielerischen, in erster Linie Schülern gedachten Ausstellung wurden museumspädagogische Programme und Informationsbroschüren erstellt, neben der Ausstellung gab es einen Forschungsraum und ein wissenschaftliches Forschungsprogramm nahm seinen Lauf. Um der Ausstellung über die Ordensgeschichte der Dominikaner entstand im Laufe der Jahre eine kirchliche Sammlung mit Bibliothek, Archiv und Museum; in Anlehnung hieran wurden wissenschaftliche Konferenzen veranstaltet und Publikationen veröffentlicht. Das erfolgreiche Entwicklungsprogramm des Museums brachte auch das Schicksal des Gebäudes voran, mit der Zusammenarbeit der Stadt und des Dominikanerordens und dem Einbezug erheblicher EU Fördergelder wurde ein Großteils des Gebäudes von Innen und Außen renoviert.